

RUSYA VE ULUSLARARASI ÖĞRENCİLİK – I

Zaur Beyođlu

UDEF

AKADEMİK ÇALIŞMALAR
ACADEMIC STUDIES

XX. yüzyıla geldiğimizde dünyanın birçok egemen devletleri uluslararası eğitimi ve değişim programlarını yurt dışı politikalarına yönelik askeri ve ekonomik yardım ve yatırımlarıyla aynı düzeyde ve destekleyici mahiyette görerek bu alana ilgilerini yöneltmiştir. Yüzyılın sonuna gelindiğinde ise dünya ekonomisinde uluslararası eğitim hizmetleri pazarı (UEHP) milyar dolara ulaşan payı var olmuş ve milyonları aşan akademik mobiliteye ulaşmıştır. Eğitim bilgi edinmeye, dünya görüşünün ve becerilerin oluşumuna, dünya kültürel mirasına, demokratik değerlere, BM, UNESCO, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesince belirlenmiş insan haklarına saygının terbiyesine hizmet etmeli ve bu eğitimden geçen kendi ülkelerinde hizmet için SSSR ve Rusya’da eğitim görmüş yabancı uzmanlar uluslararası ilişkilerin gelişimi ve halkların kardeşliğinin ve dostluğunun sağlanmasına önemli katkıda bulunmalıdır.¹ Yeni ekonomik araç olarak eğitim hizmetlerinin pazarlanabilir bir ürün olarak ortaya çıkması yeni bir sektörün temellerini oluşturmuştur. Sadece 1999 yılında uluslararası öğrencilerin eğitim ve ikamet sürecindeki harcamaları ABD’ye 13 milyar dolar kazandırmıştır. Uluslararası eğitim göçle benzer dinamiklere sahip olmasının yanı sıra aslında onun farklı bir formudur. Birçok devlet uluslararası öğrenciliği bilimsel araştırmacı potansiyeli kendisine çekme aracı ve/veya önemli ilişki ağının kurulması olarak görmektedir. Uluslararası eğitim ciddi perspektifler sunan gelişimlerin yanısıra en geniş anlamıyla kültür endüstrisine paralel şekilde kaynak ülkenin yumuşak gücünü temsil etmektedir ve gelişmişliğin göstergesidir. Bu bağlamda uluslararası öğrenci için hem iç hem dış pazarda Rusya yükseköğretim kurumları için rekabet edebilirliğin önemli işaretidir.²

Yakın gelecekte Rusya Federasyonu yüksek eğitim kurumları depopülasyon ve genç nüfusun azalması dolayısıyla öğrenci bulmakta zorlanacaktır. Son 10 senede 17 yaş altı Rusların (Federasyon vatandaşları) sayısı 40,1 milyondan 31,5 milyona düşmüş ve bu eğilim devam etmektedir. Ayrıca 2011-2012 akademik yılında ilk defa son 20 yılda ilk defadır ki uluslararası öğrencilerin ulusal üniversiteler tercihlerinde düşüş bulunmaktadır. Bu, yükseköğretim kurumlarının yeniden yapılandırılması ve bu sebeple kimi başarısız üniversite, enstitü ve akademilerin kapatılması nedeniyledir. Bunun nedeni ise 1992 yılından 2011 yılına kadar yüksek öğrenim kurumlarının sayısındaki fenomenel artışın önlenmesidir; neredeyse 10 seneden 535 yüksek eğitim ve öğretim kurumundan 1115’e, 2,6 milyon öğrenci sayısından 7,05 milyona yükselmesi ama giderek bu sayının düşmesidir. Son 20 senede ise okul çağındaki öğrenci sayısı neredeyse yarı yarıya inmiştir; 20 milyondan 13,3 milyona³. 2018 yılına giderken demografik çukur giderek derinleşmektedir; artık hesaplamalara göre önceki verilere göre öğrenci sayılarında % 40’lık düşüş beklenmektedir⁴ ve bunun yanında zorunlu askerlik yüzünden düşen aday oranları Rusya’daki yükseköğretim kurumları kapanmamak ve gelirlerini koruyabilmek için rekabet sadece yurt içi kitleye değil, aynı zamanda yurt dışından gelecek uluslararası öğrencilere de yönelmeyi zorunlu kılmaktadır⁵. Birçok uluslararası eğitim kurumu stratejik öneme sahip devlet ve finans sektörlerinde çalışma fırsatı yaratarak öğrencilerine uluslararası tecrübe ve mobilitate

kazandırmaktadır. Devlet görevlileri açık açık söylemektedirler ki Rusya'nın kısa ve uzun vadeli çıkarlarını kendi ülkelerinde koruyacak Rusya yanlısı elitlerin yetiştirilmesi için uluslararası öğrencilerin ülkeye çekilmesi önem arz etmektedir⁶. Rusya'nın dünya çapında 79 ülkede konsolosluk bünyesinde 89 okul hizmet vermektedir. Bu okullarda yurt dışında bulunan Rusya vatandaşların veya karışık evliliklerden doğan yedi binin üzerinde çocuk eğitim almaktadır. Rusya'nın postsovyet coğrafyadaki başlıca eğitim kurumları Ermenistan, Beyaz Rusya, Kırgızistan ve Tacikistan'da olan Slavyan üniversiteleri sayabiliriz. Bu kurumlarda normal ve uzaktan olmak üzere yirmi binin üzerinde öğrenci Rusça eğitim görmektedir. Yurt dışında uzmanların yetiştirilmesinde önemli payı sivil kurumlar yüklenmektedir. Rus eğitim sistemine göre eğitilen ve eşdeğerliliği olan diplomaya sahip tüm uluslararası öğrencilerin % 40'ı Rusya dışında ya Rus eğitim kurumlarının yurt dışındaki şubelerinde ya ortak ya işbirliği olan kurumlardan mezun olmaktadır. Tesadüf değil ki "Modern Beşeri Bilimler Akademiyası" 11 ülkede 23 şubesiyle önemli yurt dışında eğitim hizmeti sunuyor⁷. Ülkenin hükümeti tarafından geliştirilen "Rusya Federasyonu'nun uzun dönemli sosyoekonomik gelişim konseptinin 2020 yılına kadarki planı"na göre uluslararası öğrenci çekmek için gerekli şartların oluşturulması da belirtilmiştir. Bu Eğitim Bakanlığı tarafından başlıca gündem meselesi olarak görülmektedir. Nitekim beklenen eğitim sistemindeki uluslararası öğrenciler tüm öğrencilerin % 5'ini ve eğitim gelirlerin % 10'unu oluşturmalı⁸.

Rusya'nın eğitim hizmetlerinin ihracatındaki potansiyelini aşağıdaki gibi karakterize edebiliriz:

Rus tahsil sistemindeki önemli eğitim hizmetlerinin hacmi uluslararası eğitim hizmetleri pazarında (UEHP) halen değerini koruması

Ülke nüfusunun düşmesinin yanı sıra gerekli durumlarda eğitim sistemlerine kabul rezervlerinin bulunması

Uluslararası öğrencilerin devlet hattı üzerinden eğitim alma haklarının mevcudiyeti

Uluslararası eğitim hizmetleri pazarında köklü geçmişi olması

Uluslararası eğitim konusunda dünya çapında eğitim ve iş deneyimleri olan profesyonellerinin olması

Bölgesel ve kurumlar arası merkezlerin uluslararası iş birliğinin olması ve akademik mobilite ve Rus eğitim camiasının bu mobilitiye entegre olmuş ve uyum sağlamış olması. Diğer deyimle uluslararası eğitimin ihracatı için gerekli ilişki ağının ve alt yapının mevcudiyeti⁹.

Bu mobilite ve bölgesel ve uluslararası kurumlarla iş birliğine ek olarak tüm Rusya (Sovyet dönemi dahil) mezunlarının ortak çalışmalar için entelektüel veritabanı ve

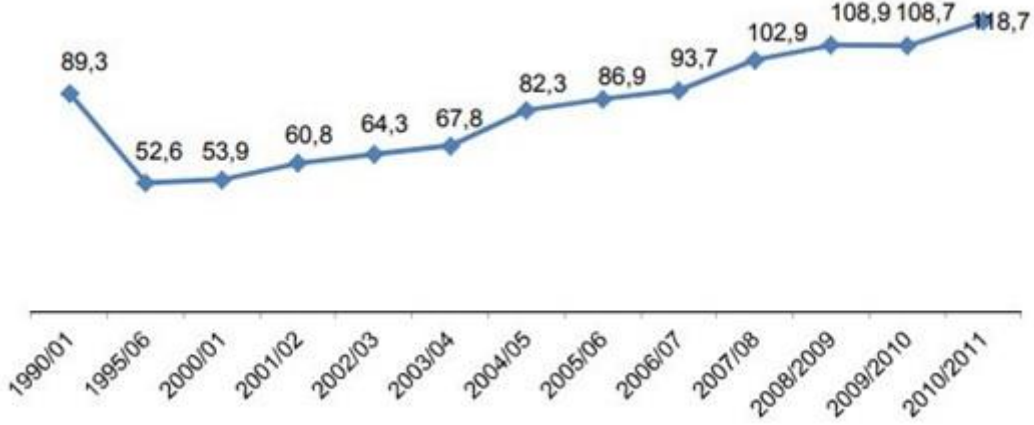
haritası çıkarılması için tasnif çalışmaları tek çatı altında yürütülmektedir. Bu çatının ismi “Rossotrudniçestvo”- Bağımsız Devletler Topluluğu, Yurt Dışında Yaşayan Vatandaşlar ve Uluslararası İnsani İşbirliği İçin Federal Ajans’dır. Ajansın karşısındaki planlama başlıklarından biri de şuan Rusya’da eğitim gören uluslararası öğrencilerin bir araya toplandığı etkinlikler düzenlemek ve bunun ilerideki aşamada Rusya (Sovyet) eğitim kurumlarından mezun olanları da içine kapsayacak kadar büyütmektir¹⁰.

SSCB’de Yabancı Ülkeler İçin Uzman Yetiştirme

Rus eğitim kurumlarında uluslararası öğrencilerin eğitim ve öğretimi Sovyetlerden beri geniş ölçekte ve sistemli politikayla gerçekleştirilerek günümüz Rusya’sına kadar devam etmiştir. SSCB’nin kitlesel şekilde ilk defa uluslararası öğrenci kabulü 1950 yılının başına denk gelir. İlk etapta yurt dışından gelen 6 bin civarı öğrenci onu aşkın şehirde eğitim kurumlarına yerleştirilmişti. Sovyet ve Rusya Federasyon’unun ilk 20 yılında üniversite, enstitü, meslek okulları, uzmanlık eğitimleri, askeri okullardan , genel olarak eğitim kurumlarından mezun sayısı bir milyonu aşmaktaydı. Burada belirtmek gerekli ki, Federasyon önceki dönemdeki uluslararası öğrenci tanımına SSCB’nin dağılması sonrası postsovyet coğrafyanın bağımsız cumhuriyetlerinin öğrencileri dahil değildi. Onlar SSCB vatandaşı sayılmaktaydı¹¹.

Sovyet yüksek eğitim kurumları, özellikle mühendislik fakülteleri dünya çapında döneminin en iyileri sayıldığı için birçokları diplomasını SSCB’den almaya çalışmaktaydılar. Neredeyse uluslararası öğrencilerin 2/3’i gelişmekte olan Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinden ve 1/3’ü müttefik Doğu Avrupa ülkelerindendi. Her şeyden önce Sovyetlerdeki bu bölgelerden gelen öğrenci sayısının çokluğu SSCB’nin bu bölge ülkeleriyle olan yakın ekonomik ilişkileri ve bunun dolayısıyla yatırımların gerektirdiği mühendis ve teknisyen açığının yerli uzman yetiştirmek sebebiyle olduğunu belirtmek gerekmektedir. 1980’li yıllarda uluslararası öğrenciler 80’den fazla bakanlık ve ilgili departmanlarında, sağlık sektöründen, mühendisliğe ve meslek yüksek okullarına kadar birçok kurumda eğitim görmekte ve üretime direk katkıda bulunmaktaydı. Bu sebeptendir ki 1980’lerin sonuna gelirken dünyadaki bilimsel buluş ve icatların ¼’ü SSCB’ye aitti¹². SSCB’nin dağılması öncesi Sovyet eğitim kurumları uluslararası öğrenci kabulü sıralamasında ABD ve Fransa’dan sonra 3. sırada durmaktaydı¹³. Sovyetlerin dağılmasıyla aynı zamanda uluslararası öğrencilerin alabileceği eğitim sistemi, bu sistemi besleyen ekonomik, bilimsel ve kültürel işbirliği köprüleri de yıkılmış ve bu sebeple yurt dışından öğrenci sayısı keskin biçimde düşmüştür. 1992 yılında bu sayı 39,4 bin olmuş ve 1996 yılından itibaren yeniden yükselişe geçmiş. 2001 yılında 61,4 bin, on yıl sonra neredeyse iki kat artarak 118,7 bin kişiye ulaşmıştır. 2011 yılından Sovyetlerin kuruluş dönemi aralığında bir milyondan fazla uluslararası öğrenci SSCB ve Rusya Federasyonu’nda eğitim almıştır¹⁴. Burada belirtilmesi gerekiyor ki yalnız SSCB’nin dağılmasından sonra eski postsovyet

cumhuriyetinden gelenler uluslararası öğrenci olarak kabul edilmiş, öncesinden SSCB vatandaşı olarak görüldüğü için istatistiklere uluslararası öğrenci olarak yansımamıştır.

1990-1991 ve 2010-2011 yılları arasında Rusya Federasyonunda

örgün eğitim gören uluslararası öğrenci sayısı

1960 yılında yurt dışından gelen öğrencilerin eğitimine odaklanan ve bu alanda dünyanın en büyük eğitim kurumlarından sayılan “Halkların Kardeşliği” Üniversitesi kurulmuştur¹⁵. Bu ve benzeri üniversitelerden Sovyet Bloku ülkelerinin idari kadrolarında ve uluslararası diplomaside görev alacak önemli isimler mezun olmuştur. Örneğin, Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas (Halkların Kardeşliği Üniversitesi doktora eğitimi), Honduras’un 2010-2014 yılları arasındaki cumhurbaşkanı Porfirio Lobo Soso (Halkların Kardeşliği Üniversitesi doktora eğitimi), UNESCO Genel Sekreteri İrina Bokova (Moskova Devlet Diploması Enstitüsü), Angola Cumhurbaşkanı José Eduardo dos Santos (Azerbaycan Devlet Petrol ve Sanayi Üniversitesi), Avrupa Komisyonu Başkan Vekili Maros Sefcovic (Moskova Devlet Diploması Enstitüsü), Romanya’nın 1990-1996 ve 2000-2004 yılları arasında cumhurbaşkanı Ion Iliescu (Moskova Enerji Mühendisliği Enstitüsü), Moğolistan’ın 1997-2005 yılları arasındaki cumhurbaşkanı Natsagiin Bagabandi (Odessa Politeknik Enstitüsü) gibi¹⁶.

Hem köklü eğitim deneyiminin hem zengin Rus kültürü hem de Rus dilinin geniş coğrafyada kullanılması ve bunların uluslararası camiada bilinirliği ve kabulü sebebiyle Rusya’ya ilgi yeniden giderek daha da artmaktadır. Örneğin Birmingham Üniversitesi Rus Dili bölümüne son yıllarda artan ilginin yanı sıra¹⁷ Çin’de özellikle Rusya’yla sınır bölgelerinde 1985 ve 2002 yıllarındaki düşüşten sonra (Heilongjiang gibi) önemli derece ilgi artışı gözlenmeye başlamıştır. Hatta bu bölgede orta okullarda 2016 yılından itibaren Rusça eğitimi verilmeye başlanmıştır¹⁸. Ayrıca QS’nin 2016 yılı dünyanın güçlü eğitim sistemi sıralamasında Türkiye, Avusturya, İsrail, Norveç ve Malezya gibi

ülkelerin önünde, 26. sırada konumlanmıştır¹⁹. Times Higher Education (THE) sıralamasına göre 13 Rus yüksek eğitim kurumu sıralamaya girmiş ve Lomonosov adına Moskova Devlet Üniversitesi 196. sıradan 161. sıraya yükselmiştir²⁰.

Yukarıda bahsedilen olumlu gelişmelere rağmen OECD'ün (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) göre Rusya dünya yüksek eğitim pazarında başlıca aktör olmaktan uzaktadır. Rusya'nın uluslararası yüksek eğitim pazarında payı farklı istatistiklere göre 150-200 milyon dolar ve 0,5 milyar dolar arasında dalgalanmaktadır²¹. Moskva Devlet Üniversitesi Rektörü Viktor Sadovnichiy'e göre hem sayılardaki düşüklük hem de ilgideki yetersizliğin nedeni hem uluslararası eğitim sıralaması hem Batı medya gruplarının anti-Rus propogandasıdır²². Amerika ve İngiltere ikilisi neredeyse tüm pazarın yarısını, 24 milyar dolarla başı çekmekte, Japonya 1,5 , Çin ise 0,9 milyar kazanmaktadır²³. 2012 verilerine göre Rusya'daki uluslararası öğrencilerin neredeyse yarısı (% 47,3'ü) BDT (Bağımsız Devletler Topluluğu) üyesi veya eski üyeleri (Gürcistan, Ukrayna) ülkelerden gelmektedirler²⁴. 2016 yılına göre Rusya'da her on öğrenciden biri uluslararası öğrencidir²⁵ ve 2015-2016 akademik verilerine göre artık % 5'lik uluslararası öğrenci hedefine ulaşılmış ve bu, 237,53 bine sayısına denk düşmektedir²⁶. Rusya'da en çok uluslararası öğrencisi bulunan ilk on ülke şöyledir: Kazakistan, Çin, Türkmenistan, Ukrayna, Hindistan, Beyaz Rusya, Azerbaycan, Moldova, Tacikistan ve Özbekistan²⁷.

КАЙНАКÇA

1. Министерство Образования И Науки Российской Федерации. Обращение Участников Всемирного Форума Иностранцев Выпускников Российских (Советских) Высших Учебных Заведений
2. Огнев Д. В., Тулаева Я. И. Обучение Иностранцев Как Один Из Приоритетных Показателей Конкурентоспособности Вуза: Состояние, Проблемы И Перспективы Развития
3. А. Л. Арефьев, Ф. Э. Шереги. Иностранцы Студенты В Российских Вузах
4. Косевич, Александр Валентинович. Экспорт Образовательных Услуг Сферы Высшего Образования: Мировой Опыт И Российская Практика
5. Л.П. Веревкин, С.В. Карелов, Иностранцы Студенты В Российских Вузах: Мотивы Приезда И Перспективы Трудоустройства
6. Россия Нарастивает Импорт Студентов Для Продвижения Своих Интересов В Мире
http://kommersant.ru/doc/2715149?utm_source=kommersant&utm_medium=doc&utm_campaign=vrez
7. А. Л. Арефьев, Ф. Э. Шереги. Иностранцы Студенты В Российских Вузах
8. А. Л. Арефьев, Ф. Э. Шереги. Иностранцы Студенты В Российских Вузах
9. Экономические Плюсы Обучения Иностранцев Граждан В России
<http://otherreferats.allbest.ru/economy/d00057378.html>
10. "О Результатах Деятельности Россотрудничества По Реализации Возложенных На Него Полномочий В 2013 Году" Доклад. Федеральное Агентство По Делах Содружества Независимых Государств, Соотечественников, Проживающих За Рубежом, И По Международному Гуманитарному Сотрудничеству
11. А.Л.Арефьев, Доклад На 3-М Всемирном Форуме Иностранцев Выпускников Советских И Российских Вузов (Москва, 2012)
12. А. Л. Арефьев, Ф. Э. Шереги. Иностранцы Студенты В Российских Вузах
13. Что Ищут В России Иностранцы Студенты
<http://rusplt.ru/society/chto-ischut-v-rossii-inostrannyie-studentyi-16219.html>
14. А.Л.Арефьев, Доклад На 3-М Всемирном Форуме Иностранцев Выпускников Советских И Российских Вузов (Москва, 2012)
15. Косевич, Александр Валентинович. Экспорт Образовательных Услуг Сферы Высшего Образования: Мировой Опыт И Российская Практика
16. Как Иностранцы Учились В СССР И В России
<http://kommersant.ru/doc/2715297>
17. Иностранцы студенты в России: кто и зачем приезжает в страну.
<http://www.uceba.ru/article/2895>

18. Increasing number of middle schools offer Russian language courses
http://www.chinadaily.com.cn/china/2017-07/09/content_30045936.htm
19. QS Higher Education System Strength Rankings 2016
<https://www.topuniversities.com/system-strength-rankings/2016#sorting=rank+custom=rank+order=desc+search>
20. World University Rankings 2015-2016: results announced
<https://www.timeshighereducation.com/news/world-university-rankings-2015-2016-results-announced>
21. Проблемы иностранных студентов в России: результаты исследования в рамках программы «Защита прав иностранных студентов в РФ». Изд-во Профсоюза Литераторов, 2008.
22. Садовничий объяснил сокращения числа иностранных студентов в России
<https://www.novayagazeta.ru/news/2016/01/22/117912-sadovnichiy-ob-yasnil-sokrascheniya-chisla-inostrannyh-studentov-v-rossii>
23. Чеботарева М.С. Россия на мировом рынке образовательных услуг. Молодой ученый. 2012.
24. А.Л. Арефьев, Ф.Э. Шереги М. Обучение иностранных граждан в высших учебных заведениях Российской Федерации: статистический сборник.: РУДН, 2012.
25. О рейтингах спорят: будущее образования глазами ведущих вузов
<http://www.uceba.ru/article/2882>
26. В России 5% студентов — иностранцы
<https://www.kommersant.ru/doc/3054186>
27. А.Л.Арефьев, Доклад На 3-М Всемирном Форуме Иностранных Выпускников Советских И Российских Вузов (Москва, 2012)